

שו"ת יביע אומר חלק ז - אבן העזר סימן א

הנה ראיתי לנכון לדון בענין העליה החדשה מברית המועצות, אשר זכינו לה עתה בחסדי השי"ת, לקרוא לשבויים דרוז, ולהוציא אסירים בכושרות, מאחרי מסך הברזל שהיו נתונים בו זה למעלה משבעים שנה, תחת שלטון קומוניסטי אכזר ועיון, והנה הנם עולים לציון בהמוניהם לאלפים ולרבבות, וכאמור: אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלוקיך ומשם יקחך, והחל להתקיים חזון הנביא: שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך בניך מרחוק יבואו וכו', מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם. ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם וכו'.

אולם מתעוררות שאלות רבות מסביב לעליה הזאת, כי לפי הנשמע יש מקור לדאגה על שנכרים רבים מנצלים את העליה לארץ ישראל בגלל המחסור הכלכלי השורר בברית המועצות, ומצטרפים אף הם ליהודים העולים לישראל. ועלינו לדעת אם הבא להרשם כיהודי, נאמן על כך, גם אם אין לו מסמכים מהימנים המעידים כי הוא יהודי, ודי לנו בהצהרתו לפנינו שהוא יהודי, או שמא צריך להוכיח זאת בעדים נאמנים.

(א) והנה ביבמות (מו סוף ע"ב) תנו רבנן, מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו, תלמוד לומר וכי יגור "אתך" גר, במוחזק לך. וכתבו התוספות (שם מז א) בד"ה במוחזק, אומר רבינו תם, דמיירי דוקא היכא דידעינן דהוה עכו"ם מעיקרא, דאי לא ידעינן נאמן במגו דאי בעי אמר ישראל אני, וכדמוכח בריש פסחים (ג ב), שהבא לפנינו ואומר ישראל אני נאמן, גבי ההוא עכו"ם דהוה סליק לירושלים ואכיל פסחים. ואין לומר דשאני התם דהוה סמכי ארובא דהוה ישראל, דהא בכל מקום נמי איכא רובא, שרוב הבאים לפנינו בתורת יהדות ישראל הם, וכן מוכח בשמעתין דאמרין מעשה באחד שבא לפני ר' יהודה, ואמר לו, נתגיירתי ביני לבין עצמי, ואמר לו ר' יהודה, נאמן אתה לפסול את עצמך ואין אתה נאמן לפסול את בניך, ומשמע שגם הוא היה כשר כישראל, אלא דשוי אנפשיה חתיכה דאיסורא וכו'. ע"כ. וכן כתב הרמב"ן בחידושו ליבמות (מו ב) בד"ה מי שבא ואמר גר אני, וזו לשונו: פירשו רבותי, דמיירי בגוי שבא ואמר נתגיירתי, אבל בסתם מי שבא ואמר גר אני נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, וכמו ששינונו (כתובות כב א), אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת, שהרי גם כאן אילו מתחלה בא ואמר ישראל אני נאמן. ע"כ. וכתב הרשב"א בחידושו שם, שכן הסכימו כל המפרשים. ע"ש. וכן פסק הרשב"א בתשובה חלק ב' (סימן טו). וכן כתב הריטב"א בחידושו לכתובות (כד א) בד"ה ואינו נאמן. וכן כתב הרב המגיד (פרק יג מהלכות איסורי ביאה הלכה י'). וכן כתב רבינו שמשון משאנץ פסחים (ג ב). ע"ש: והן אמת כי בירושלמי (ריש פרק ב' דראש השנה) איתא, אמר ר' יודן, אילו שנים יצאו מעיר אחת שרובה עכו"ם, כגון הדא סוסיתא, אחד הכל מכירים אותו שהוא ישראל, ואחד אין אדם מכירו אבל חבירו מכירו, מהו שיעשה חבירו כאחד מן השוק להעיד עליו, אם אתה אומר כן, לא נמצאת כל העדות מתקיימת בעד אחד. ע"כ. ומוכח שהוא עצמו לא נאמן להעיד על עצמו שהוא ישראל. וכבר העיר בזה הגאון רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס (יבמות מז א). ומכל מקום כיון שהתלמוד שלנו חולק על הירושלמי, הלכה כהבבלי, וכמו שכתבו בכ"ו"ב הרי"ף (סוף עירובין) ושאר ראשונים. ומה שנראה קצת מדברי הגאון מהר"ח מוואלוז'ין בשו"ת חוט המשולש (סימן ה'), דמה שכתבו התוספות שרוב הבאים לפנינו "בתורת יהדות" ישראל הם, היינו כשמתנהג כדת ישראל, נראה דלאו דוקא הוא, כי גם לגבי העולים ממקום שאינם שומרים תורה ומצוות, רוב הבאים לפנינו ישראל הם, ואזלינן בתר רובא. ועיין בשו"ת הגאון רבי עקיבא איגר (סימן קכא), ובחזון איש אבן העזר (סימן קיז אות ח' וט'). ע"ש. וע"ע בשו"ת היכל יצחק (חאה"ע סי' יז, עמוד פח) בד"ה ואפשר. וד"ק.

(ב) אולם עדיין יש לדון בנידון דידן, לפי מה שאמרו בפסחים (ד א), השוכר בית מחבירו בארבעה עשר בניסן, חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק, ופריך, למאי נפקא מינה לישיליה, ומשני, דליתיה בעיר לישיליה. ע"כ. וכתב הר"ן שם, דמדפריך למאי נפקא מינה לישיליה, מוכח שאפילו אם היתה חזקתו בדוק צריך לברר על ידי שאלה, ולא סמכין אחזקה, דכל היכא דאפשר לברורי מילתא מבררין. ולפיכך כתבו הרי"ף והגאונים בפרק קמא דחולין, דאף על גב דקיימא לן רוב המצויים אצל שחיטה מומחים הם, מכל מקום לא סמכין עלה אלא היכא דשחט ואזל לעלמא, וליתיה קמן דנשייליה, אבל היכא דאיתיה קמן לא סמכין ארובא ובדקין ליה. ע"כ. וכן כתבו המהר"ם חלאוה ורבי דוד בונפיד (בפסחים שם). ומכיון שאין לסמוך על הרוב בלבד מבלי לברר, גם כאן שהרוב הבאים לפנינו ישראל הם, צריך בכל זאת לברר עד כמה שאפשר. אלא שיש לדחות ולומר דשאני רוב המצויים אצל שחיטה, אף שמומחים הם, מכל מקום יש נגד הרוב חזקת איסור של הבהמה, שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, אבל רוב גמור שאין חזקה מתנגדת לו, אפשר שסומכים עליו בלא שום ברור. וכן מוכח מדברי הרמב"ן במלחמות פרק קמא דחולין (יב א) שהטעם שהצריכו הגאונים בדיקת השוחט אחר שחיטה, אף על פי שרוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, לפי שהרוב הזה אינו כודאי, שהרי יש חזקה כנגדו, שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, ואף שסמכו על הרוב הזה היכא דלא אפשר לברורי, משום שהרי שחטה לפניך, ובהמה לא אתרעאי, מכל מקום היכא דאפשר לברורי ולעמוד על האמת מבררין. ע"ש. ועיין עוד להר"ן (חולין יא ב) אחר סוגיית רובא, שכתב, שהמיעוט שאין מומחים שכיח טובא, והוה ליה כטרפות הריאה דכל היכא דאיתא קמן בדקין לה, ומשום הכי כתבו הגאונים שאף בשחיטה צריך לבדוק, ודכוותה אשכחן בפרק קמא דפסחים (ד א) למאי נפקא מינה לישיליה. ע"כ. ולפי זה בסתם רוב דשכיח טובא כנידון דידן יש לומר שאין צריך לברר. אמנם התוספות בכורות (כ ב) בד"ה חלב פוטר, כתבו בשם רבינו תם, דאף על גב דאזלינן בתר רובא, מכל מקום חיישינן למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדיה, והא דאמרין פרק קמא דחולין (ג ב) רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם, ולא אמרין סמוך מיעוטא שאינן מומחים לחזקת איסור דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, שאני ההוא רובא דשכיח טובא, ומשום הכי אין המיעוט ראוי לצרפו לחזקה שכנגד, וכההיא דגיטין (ב ב), רוב בקיאים הם, וסתם ספרי דדייני מגמר גמירי, דהוי מיעוטא דמיעוטא, ולא מצטרף לחזקת איסור דאשת איש. ע"ש. וכן כתב הרא"ש (פרק קמא דחולין סימן טו וטז). והוא עצמו הביא דברי הגאונים (שם בסימן ה'), שאם השוחט לפנינו אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקוהו. ע"ש. גם הרשב"א כתב שאין לזוז מדברי הגאונים, אף על פי שבספרו משמרת הבית (דף ח' ע"א) כתב כמה תירוצים אהא דלא סמכין חזקת איסור דבהמה למיעוטא דאין מומחים. ע"ש. אלמא שגם ברוב גמור צריך לברר כל מה שאפשר. וי"ל.

ג) ועינא דשפיר חזי למרן הבית יוסף אורח חיים (סימן תלז) שכתב בההיא דפסחים (ד א), ואם תאמר, כי איתיה

למשכיר קמן אמאי בעינן לשיוליה, ולא סמכינן אחזקה, מאי שנא מבהמה שחוטה דאיתא קמן ולא בדקינן לה בכולהו טרפות, אלא מוקמינן לה אחזקה. ויש לומר דשאני בהמה שהיא בחזקת כשרה משנולדה, אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא. ע"ל. ובחידושי הגהות מהר"ח שם, תירץ, דשאני גבי בהמה דאיכא רובא וחזקה, שהבהמה בחזקת כשרה נולדה, וגם רוב בהמות כשרות הן, אבל הכא ליכא אלא רובא, דחזקת בדוק אתיא מכח רובא, שהואיל ורוב העולם בודקים אמרינן שהוא בחזקת בדוק, אבל חזקה ליכא. ע"כ. ולדבריו, בנידון דידן דליכא חזקה אלא רובא, שרוב הבאים לפנינו ישראל הם, צריכים לברר כל מה שאפשר. אולם לפע"ד במחכ"ת דבריו תמוהים, דהא ודאי שבבהמה אין חזקה שנולדה כשרה, דהויה חזקה שלא נתבררה, וכמו שכתבו התוספות חולין (יא א) אהא דילפינן דאזלינן בתר רובא מדין פרה אדומה, והקשו התוספות שמכיון שהפרה בת שתי שנים, אם כן נימא דהיינו משום דמוקמינן לה אחזקה שאינה טרפה, למאי דקיימא לן שטרפה אינה חיה "ב חודש. ויש לומר שכל חזקה שלא נתבררה ולא נודעה אפילו שעה אחת לא אזלינן בתרה. ע"ש. וכן כתב הרא"ש (שם סימן טז). וכן כתבו הרשב"א והר"ן שם, והמרדכי (פרק ג' דחולין סימן תרלה). ועיין בספר התרומה (סימן קעג), ובספר הרוקח (סימן תסד), ובסמ"ג (לאוין סוף סימן קמא). ע"ש. ואם כן אין בבהמה חזקת כשרות רגילה, אלא חזקה הבאה מחמת רובא, שרוב בהמות כשרות הן, ואין כאן רובא וחזקה. וגם מרן הבית יוסף שכתב דהויה בחזקת כשרה משנולדה, כוונתו לומר דהויה חזקה מחמת רובא, וכנ"ל. ולפי דברי מרן גם בנידון דידן שרוב הבאים לפנינו ישראל הם מלידה, נראה שאין צריך לברר. וכן לפי מה שכתב הפרי חדש (סימן תלז) לתרץ קושית הבית יוסף הנ"ל, דברובא דעדיף מחזקה אין צריך לברר, ודוקא גבי רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם הצריכו הגאונים לברר, משום דהויה רובא לא אלים כולי האי, כרובא דבהמות כשרות. ע"ש. ואפשר שכוונתו כמו שכתב הר"ן, דמיעוט שאינם מומחים שכיח טובא, ודמי לטרפות הריאה. אם כן בנידון דידן דהוי רוב גמור אין צריך לברר. ואף לפי מה שכתב המגן אברהם (סימן תלז סק"ד), דשאני בהמה שמעולם לא היה לה חזקת טרפות, אבל הכא הרי כל השנה היה הבית בחזקת שיש בו חמץ, ואתה בא בחזקת בדוק להוציאו מחזקת חמץ, בכהאי גוונא לא סמכינן עלה לכתחלה. ע"כ. לכאורה אף כאן רוב הבאים לפנינו ישראל הם מעיקרם, אלא שיש לומר שמכיון שבאו מעיר שרובה עכו"ם, ועל ידי בואם לפנינו אתה מסלק את הרוב הקודם דכל דפריש מרובא פריש, דמי טפי לחזקת בדוק שצריך לברר. ובלאו הכי המגן אברהם סותר עצמו למה שכתב במגן אברהם (סימן ח'), דמה שכתב בשלחן ערוך שצריך לבדוק חוטי הציצית קודם שיברך, היינו משום שאין סומכים על החזקות במקום שאפשר לברר. אלמא דסבירא ליה שאף במקום שלא היתה חזקת איסור, לא סמכינן על החזקה במקום שאפשר לברר. וכבר עמד בזה בשו"ת נודע ביהודה קמא (חלק יורה דעה סימן נה) בד"ה ואני אומר. ע"ש. וכן הקשה בערך השלחן (סימן ח' סק"ד). ע"ש. ובשו"ת נודע ביהודה תנינא (חלק אורח חיים סוף סימן א') משמע שתופס עיקר כדברי המגן אברהם (דסימן תלז) הנ"ל. ע"ש. ויש לדון עוד לפי תירוץ הב"ח שם, דשאני חזקת בדוק דהוי על ידי מעשה, ואפשר דאתרמי שלא בדק, וכהאי גוונא בבכורות (כ א) דלא אזלינן בתר רובא התלוי במעשה. ע"ש. אם כן אפשר דהכא נמי רוב הבאים לפנינו הוא ע"י מעשה של בואם לפנינו, והויה ליה רוב התלוי במעשה. וי"ל. ועיין בזבחי צדק (סימן קי ס"ק קעה). ועל כל פנים נראה שהואיל ועיקר דבר זה שבמקום רוב או חזקה צריך לברר אינו אלא מדרבנן, לדעת רוב האחרונים, וכמו שכתבו התבואות שור יורה דעה (סימן א' סק"ג), והפרי מגדים אורח חיים (סימן ח' אשל אברהם ס"ק יא). וכן כתבו בשו"ת זרע אמת חלק ג' (חלק יורה דעה סימן קמב), ובשו"ת אריה דבי עילאי (חלק אורח חיים סימן ו'), ובשו"ת חמדת שלמה (חלק אבן העזר סימן יט אות ה'), והגאון מלבי"ם בספר ארצות החיים (סימן ח', המאיר לארץ סק"ז). ע"ש. יש לסמוך על תירוץ מרן הבית יוסף והפרי חדש להקל. ולפי זה גם בנידון דידן אין צריך לברר. וכן יש לסמוך על תירוץ המגן אברהם (סימן תלז) להקל. (ועיין עוד במה שכתבנו בשו"ת יחווה דעת חלק ו' סימן א' בהערה). ויש להוסיף עוד על פי מה שהסבירו האחרונים, שהטעם שיש להקל בספק ספיקא בדאורייתא, משום שבספק אחד הויה ליה פלגא ופלגא, ובתרי ספיקי הוי רוב, ואזלינן בתר רובא להיתרא, וכמו שכתבו כן המהרימ"ט (בחלק יורה דעה סימן ב'), והפרי חדש (סימן קי ס"ק מט). וכן כתב בשו"ת תורת חסד מלובלין (חלק אורח חיים סימן ג' אות ד'), ועוד. ומבואר בדברי הרשב"א בתורת הבית (דף לח ע"א), שבמקום שיש ספק ספיקא להיתר אין צריך לברר. וכן כתב הר"ן חולין (מח א) בדין ריאה הסמוכה לדופן. ע"ש. וכן העלה השער המלך (בהלכות מקואות כלל ג'). וכן כתב הנודע ביהודה קמא (חלק יורה דעה סימן נז). ע"ש. וכן כתב הגאון רבי ישועה בסיס בספר אבני צדק יורה דעה (סימן קכב סק"ב), והוכיח כן במישור מההיא דנדה (טו ב), וביוורה דעה (סימן קפד סעיף יא). ע"ש. ועיין עוד בספר חקת הפסח (סימן תלד סק"ב). ע"ש. ואם כן גם לגבי רוב בעלמא אין צריך לברר. קושטא דמילתא דאיכא עקולי ופשווי בדין ספק ספיקא אם צריך לברר, ותליא באשלי רברבי. ועיין במה שכתבנו בשו"ת יביע אומר (חלק ה' חלק יורה דעה סימן ג', וחלק ו' חלק יורה דעה סוף סימן כד), ובספר טהרת הבית חלק א' (עמוד קלה והלאה). ע"ש. ומחוורתא כדאמרן מעיקרא, דכל כהאי גוונא סמכינן על דברי מרן הבית יוסף והפרי חדש וסיעתם, שבמקום רוב אין צריך לברר.

ד) ובר מן דין יש לומר על פי מה שכתב הריטב"א בחידושו ליבמות (מז א) וזו לשונו: הקשה רבינו תם, דאמאי לא נאמן במגו דאי בעי אמר ישראל אני, כדמוכח מההוא גוי דסליק לירושלים ואכיל פסחים, ואם כן הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ותירץ דהכא מיירי שהיה מוחזק לנו שהוא גוי, דליכא מגו. הא לאו הכי כל שבא ואמר ישראל אני או גר אני נאמן, וסומכים על פיו לכל דבר, דמילתא דעבידא לאגלווי היא, ולא משקרי אינשי. וכן מעשים בכל יום. ע"כ. וכן כתב הנימוקי יוסף שם. ולפי זה יש לומר דכיון דמילתא דעבידא לאגלווי היא ולא משקרי אינשי, יש לסמוך על כך לגמרי ואין צריך לברר יותר. ועיין ברמב"ם (פרק יב מהלכות גירושין הלכה טו), מי שהוחזקה אשת איש והלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד ואמר מת בעלך, תנשא על פיו, מפני שהדבר עשוי להגלות. ע"כ. וכתב מהר"י קולון (סוף סימן ל' דף כב ע"א), דסבירא ליה להרמב"ם שעד אחד נאמן באיסורים אף מדאורייתא, כיון שהדבר עשוי להגלות. ע"ש. וכן כתב הרשב"ץ, והובאו דבריו בשו"ת הריב"ש (ריש סימן קנה), שלדעת הרמב"ם עד אחד כשר מן התורה משום דהוי מילתא דעבידא לאגלווי, ואינו מחמת קולא בעיגונא מדבריהם, וראיה לזה ממ"ש הרמב"ם (בסוף הלכות גירושין), אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים בעדות אשה אפילו שפחה, ועד מפי עד, ומפי הכתב וכו', כדי שלא ישארו בנות ישראל עגונות. ע"כ. ונראה שלא הוקשה לו כלום בעדות עד אחד, ולכן לא הזכירו כאן, שהרי כבר כתב למעלה בפרק י"ב שהעד נאמן מפני שהדבר עשוי להגלות. ועל זה סמך במה שכתב בהלכות נחלות שיוורדים לנחלה על פיו, ועדות ברורה שכתב שם כולל אף עדות עד אחד, כיון שהוא נאמן מן התורה במילתא דעבידא לאגלווי,

שהרי עד אחד נאמן לומר קידשו בית דין את החודש, אף על פי שאין בו טעם עיגון, אלא מפני שהוא דבר העשוי להגלות, אף על פי שבתיקון המועדות יש כרת כגון חמץ בפסח ועינוי יום הכפורים, ואם כן אין להחמיר בממון יותר משאר דיני התורה, שהתורה לא חילקה בהם וכו'. אבל הריב"ש שם כתב, שנראה לו ברור שאין עד אחד נאמן מן התורה בעדות אשה אף על פי שהוא דבר העשוי להגלות, אלא מדרבנן, ומשום דאיהי דייקא ומינסבא, ומתוך חומר שהחמירו עליה בסופה הקילו בתחלתה. והאריך להוכיח כן. ע"ש. ועיין בכנסת הגדולה אבן העזר (סימן יז הגהות הטור אות כא) מה שכתב בזה, וסיים, ומעיד אני ששמעתי מפי מורי מהרי"ט שדברי הריב"ש בזה הם סולת נקיה. ע"ש. וכן העלה בשו"ת חתם סופר (חלק א' מאבן העזר סימן צד). ע"ש. ודברי הרשב"ץ במילואם הנה הנם בתשובותיו חלק א' (סימן פב) והלאה. והנודע ביהודה קמא (חלק אבן העזר סימן כז וכו' ולג) העלה מדנפשיה כדברי הרשב"ץ, והביא ראיה מהספרי, לא יקום עד אחד באיש לכל עון, אבל קם הוא לעדות אשה להשיאה וכו'. ע"ש. ועיין עוד בספר עזרת נשים (סימן יז סעיף ג') שהאריך בזה. וכן בפתחי תשובה (שם ס"ק יג). ע"ש. ועיין להריטב"א יבמות (פח א) בד"ה מתוך, דהיינו טעמא שנאמן עד אחד בעדות אשה דקים להו לרבנן במילתא דעבידא לאגלווי, ושהחמרת עליה בסופה, דודאי קושטא קא מסהיד, וכי דייקא ומינסבא כדן מינסבא, ואנן סהדי במילתא, והויא כעדות גמורה אפילו מדאורייתא, והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזה דבר המפורסם וניכרים דברי אמת וכו'. ע"ש. ועיין עוד בנימוקי יוסף שם. ומשמע דלא סגי במאי דהוי מילתא דעבידא לאגלווי להאמינו מן התורה, אלא בצירוף אותם טעמים. וכן כתב בעזרת נשים (שם ס"ק כד). ומבואר בשו"ת הריב"ש שם דלא שייך מילתא דעבידא לאגלווי כל כך אלא בכגון שיעיד שפלוני מת על מטתו בעיר פלונית, ובמקום שהשיירות מצויות, דבכהאי גוונא הוי דבר מפורסם כעדות החודש, שבזה אין הכי נמי שנאמן מן התורה, מה שאין כן כשמעיד שפלוני מת במדבר, או ראיתו הרוג במקום שאין רואים. ע"ש. ובנידון דידן אין הדבר ברור בכל מקרה דחשיב מילתא דעבידא לאגלווי, אם בא ממקום שאין שם הרבה מישראל. ובעל כרחך לסמוך על טעם התוספות שרוב הבאים לפנינו בתורת יהדות ישראל הם. ועל כל פנים טעמא דהוי מילתא דעבידא לאגלווי חזי לאצטרופי למה שכתבנו שאין צריך לברר יותר, אלא אם כן יש רגלים לדבר, שעדיין צריך ברור נוסף לכך.

ה) ולכאורה יש לדון אם העולה מחוץ לארץ מעיר שרובה עכו"ם אינו בא לפנינו, כגון שהוא חולה וכדומה, אם עד אחד נאמן להעיד שאיש פלוני ישראל הוא, כי לדעת הפוסקים דסבירא להו שעד אחד אינו נאמן היכא דאתחזק איסורא, כל שכן שאינו נאמן נגד הרוב דכל דפריש מרובא פריש, דהא רובא וחזקה רובא עדיף, או שמא יש לסמוך בזה על הטעם שכתבו הריטב"א והנימוקי יוסף, משום דהויא מילתא דעבידא לאגלווי, ואם כן גם עד אחד נאמן, אף על פי שהטעם של התוספות שהרוב של הבאים לפנינו ישראל הם לא שייך בזה. אולם הנה בקידושין (סג ב) שנינו, קידשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה, ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן. ובגמרא, אמר רב, נאמן ליתן גט ואינו נאמן לכנוס, ורב אסי אמר, נאמן אף לכנוס. וכתב הר"ן, ואף על גב דאין דבר שבערוה פחות משנים, והא דעד אחד נאמן לומר מת בעלך, התם היינו טעמא משום דאיהי דייקא ומינסבא, ומתוך חומר שהחמרת עליה בסופה וכו', אבל הכא ליתיה להאי טעמא, התם הוא שמוציאה מחזקתה, אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן. וכתב על זה הפני יהושע שם, ואכתי קשיא לי דניזיל בתר רובא דעלמא שלא נתקדשה לזה האומר אני קדשתיה, אלא לחד מרובא דעלמא, ולמאי דמספקא לן ביבמות (פח א) בטבל והקדש דאתחזק איסורא שאפשר שאין עד אחד נאמן, דכיון דאתחזק איסורא לא מהימן נגד חזקה, ולא מהני חזקה דאין אדם חוטא ולא לו, וכל שכן שאין להאמינו נגד הרוב, דהא קיימא לן רובא וחזקה רובא עדיף. ונראה דשאני התם שבלא דברי העד יש חזקה גמורה לאיסור, ולא איתרעא חזקה כלל וכו', אבל כאן שבלא דברי העד יש ספק, שפיר סמכינן על עדות עד אחד, ואף לגבי הרוב כיון דאיכא מיעוט המסייע לו אינו אלא כמברר המיעוט מתוך הרוב. ומעשים בכל יום שלוקחים בשר מן המקולין על פי עדות הטבח, ואפילו אם ידוע שיש לו בשר טרפה מרובה מן הכשרות, וכן בשומן וחלב, ואמאי נאמן, והאיכא רוב טרפות וחלב, ורובא עדיף מחזקה, אלא ודאי כדפרישית, דלעולם לא סמכינן אחזקה אם לא היכא שאין ספק כלל בלא דברי העד, דהוה ליה חזקה דלא איתרע דהוי כודאי גמור. עכת"ד. וכן הוא בקונטרס אחרון (שם אות צ'), והוסיף, שאף שמלשון הרמ"א בהגה יורה דעה (סימן קכז) נראה לכאורה, דדוקא כשיש שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, הוא שנאמן העד לומר זה היתר וזה איסור, אבל אם יש רוב של איסור אין עד אחד נאמן, מ"מ לפי מה שכתבתי ממעשים בכל יום, מוכח דלאו דוקא הוא אלא אפילו ברובא דאיסורא נמי דינא הכי. ע"כ. [ועיין בנימוקי יוסף ריש פרק האשה (יבמות פח א). ע"ש]. וכיוצא בזה כתב בשו"ת נודע ביהודה קמא (חלק אבן העזר סוף סימן ט), דלכאורה טבח ששחטו לו כמה בהמות ורובן נטרפו, איך מותר לקנות ממנו בשר, הרי עד אחד אינו נאמן באתחזק איסורא, ורובא עדיף מחזקה. ומיהו יש לומר שעל כל פנים נאמן במה שבידו, והרי ביד הטבח לשמור שלא יתערבו בהמות זו בזו, ולכן מעשים בכל יום להתיר בזה. ובאמת שאם אירע שנתערבו לו איסור בהיתר, ובא ואמר שהוא מכיר איזו של היתר, אם נתערב חד בחד, מבואר בדברי הרמ"א בהגה יורה דעה (סימן קכז סעיף ג') שנאמן, אבל אם נתערבה חתיכה אחת של היתר בשתי חתיכות של איסור, ובא עד אחד ואמר שהוא מכיר איזו של היתר, הדבר צריך תלמוד אם נאמן, כיון שכבר נתערבו ואין הדבר בידו. ומכל מקום כבר הוכחתי דעד אחד נאמן נגד רובא דליתא קמן, ממה שנדה נאמנת אפילו אם רוב ימיה טמאים. ע"כ. והגאון מפלאצק בשו"ת משיבת נפש אבן העזר (סימן כ' אות ח') הביא מה שהקשה הבית שמואל (סימן ד' ס"ק לט), כי למה תהא נאמנת להכשיר את הולד ברוב פסולים, הא בלא אמירתה אזלינן בתר רובא, ואם כן למה תהיה נאמנת להכשיר. וכתב, ונראה לי דלא קשה מידי, דעד אחד נאמן גם נגד רובא דאיתא קמן, כגון תשע חנויות מוכרות בשר נבלה ואחת מוכרת בשר שחוטה, שעד אחד נאמן גם על מה שפירש לומר שהוא כשר, ואף על גב דהיכא דאתחזק איסורא עד אחד אינו נאמן לכמה פוסקים, ורובא וחזקה רובא עדיף, מכל מקום נגד רובא דאיתא קמן נאמן כיון שאינו אלא מברר המיעוט מתוך הרוב, ולכן אפילו ברוב פסולים נאמנת לומר שהיא נתעברה מן המיעוט שהם כשרים. ע"ש. גם הגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק (חלק יורה דעה סימן טז ענף ב') הביא דברי הנודע ביהודה והפני יהושע הנ"ל, וכתב, ונראה לי להוכיח דבר זה מהתוספתא (סוף פרק ה' דפסחים), חמשה שנתערבו פסחיהם נאמן אחד מבני חבורה לומר פסח זה של אותה חבורה הוא. אלמא דעד אחד נאמן לברר אף נגד הרוב, וגם אחרים יכולים לסמוך על עדותו לאכול מן הפסח, אף על פי שרוב פסחים המעורבים אסורים עליהם משום שלא למנויו, ואם כן מוכח שנאמן הטבח להעיד איזו היא כשרה אף על פי שיש רוב המנגדו, וכן נראה לי לפשוט ספקו של הנודע ביהודה

הנ"ל שגם בזה עד אחד נאמן, דדוקא נגד חזקה אינו נאמן, שהרי גם העד מודה שיש כאן חזקה לאיסור, אבל ברוב כיון שלדברי העד אין כאן רוב כלל, כיון שניכר לו ההיתר מתוך האיסור נאמן, כההיא דהתוספתא, והא דנקיט תנא תוספאה נאמן אחד מבני חבורה, לאו דוקא, שהוא הדין לאחר גם כן שנאמן. עכת"ד. גם הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (חלק אורח חיים סימן לד אות ב') הביא דברי הר"ן (קידושין סג ב) הנ"ל, שעד אחד יכול לברר ההיתר מתוך הרוב, וכתב, שיש להוכיח כן מהתוספתא דפסחים (סוף פרק ה') הנ"ל, אלמא שאף שהוא מעיד נגד הרוב, שהרי רוב התערובת אסור משום פסח שלא למנויו, מכל מקום כיון שהוא רק מברר המיעוט מתוך הרוב, ואומר שהפסח הזה כשר לחבורה זו שפיר נאמן. ובזה ניחא מה שנסתפק הנודע ביהודה במה שמאמינים לטבח על בשר כשר אפילו במקום שיש רוב טרפות, והרי אין עד אחד נאמן היכא דאתחזק איסורא, וכל שכן במקום רובא, ולפי הנ"ל ניחא, שאינו רק מברר המיעוט מתוך הרוב. ושוב ראיתי בפני יהושע (קידושין סג ב) שכתב כעין זה. עכת"ד. וכן כתב בספר תוספת ירושלים יורה דעה (סימן קכז), דמה שנסתפק הנודע ביהודה בנתערבה חתיכת היתר ברוב חתיכות של איסור, אם נאמן עד אחד לומר שהוא מכיר ההיתר, יש לפשוט מהתוספתא (פרק ה' דפסחים) חמש חבורות שנתערבו פסחיהם, נאמן אחד מבני חבורה לומר פסח זה של אותה חבורה. אלמא דאף בתערובת אחת נגד ארבע אמרינן דנאמן. ע"ש. גם בשו"ת ספר יהושע (סימן צ' דף עד סוף ע"א) הביא קושיית הבית שמואל כי למה תהיה נאמנת להכשיר הולד ברוב פסולים וכו', ותיירץ על פי מה שכתב הפני יהושע (בקונטרס אחרון קידושין אות צ'), דהא דחזינן מעשים בכל יום שהטבח נאמן לומר שזוהי כשרה מתוך רוב טרפות, אף על פי שהוא נגד הרוב, היינו טעמא משום שלברר ההיתר מתוך האיסור נאמן העד. וכן כתב הנודע ביהודה בתשובה. ומעתה נאמנת להכשיר הולד, דהוה ליה כמברר ההיתר מתוך האיסור, ומה שלא נאמנת לפסול משום שהוא חוב לולד וכו'. (ועיין בתשובת הגאון מפלאצק הנ"ל בזה). ע"ש. וכיוצא בזה כתב הגר"א תאומים בשו"ת נחלת יעקב חלק ב' (דף מא ע"א). ע"ש. ועיין עוד בשואל ומשיב תליתאה (חלק ג' סימן לח), שנשאל במה שאירע שהיו במקולין טרפות הרבה, ועד אחד מכיר הכשרות אם נאמן, וכתב, ולפע"ד נראה דנהי דעד אחד אינו נאמן נגד חזקת איסור, מכל מקום נגד הרוב שפיר מהני, שהרי אינו סותר את הרוב, אלא שאומר שהחתיכה הזאת מן המיעוט, שהרי גם המיעוט ישנו בעולם וכו', והביא שם דברי הנודע ביהודה והפני יהושע הנ"ל. ע"ש. וכדברים האלה כתב גם הגאון רבי ברוך פרנקל באמרי ברוך על השב שמעתתא (שמעתא ו' פרק ז'). ע"ש. ועיין עוד בשו"ת דברי מלכאל חלק ה' (סימן רסד אות כג). ע"ש. ולפי זה גם בנידון דידן כשיש עד המעיד על איש פלוני שעלה מחוץ לארץ שהוא ישראל שפיר נאמן, אף על פי שהוא יצא ממקום שרובם עכו"ם, שהרי אינו אלא מברר המיעוט מתוך הרוב.

ו) איברא דחזיתיה להפני יהושע כתובות (כג ב) במשנה, וכן שני אנשים זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני אינם נאמנים, ובזמן שהם מעידים זה על זה נאמנים. וכתב הפני יהושע, **הרמב"ם** (בפרק כ' מהלכות איסורי ביאה הלכה א' וב') כתב, דהא דעד אחד נאמן היינו בתרומה דרבנן, אבל בתרומה דאורייתא צריך שני עדים, ותמה עליו הר"ן בשמעתין, דהא קיימא לן עד אחד נאמן באיסורין, וכל שכן במילתא דעבידא לאגלווי. ולפע"ד אי מהא לא איריא, דהא דעד אחד נאמן באיסורין היינו דוקא היכא דלא אתחזק איסורא, אבל היכא דאתחזק בעינן שני עדים, וכל שכן במקום רוב, דקיימא לן רובא וחזקה רובא עדיף, והכא נמי רובא דעלמא לאו כהנים נינהו, וכל דפריש מרובא פריש. כן נראה לי טעמו של הרמב"ם. ולשיטת הר"ן ודעימיה שחולקים על הרמב"ם, אפשר דהיינו טעמא משום דהוי מילתא דעבידא לאגלווי, ואף על פי כן אינו נאמן להעיד על עצמו. ע"כ. וקשה, שהרי הפני יהושע עצמו כתב שלברר המיעוט מתוך הרוב, שאינו סותר את הרוב, עד אחד נאמן, והכא נמי אף על פי שהרוב ישראל, מכל מקום למה לא יהיה נאמן לומר שאיש זה מן המיעוט וכהן הוא. ולפי זה יש לומר גם כן שהר"ן שחולק על הרמב"ם לשיטתיה דסבירא ליה שכל שהעד מברר המיעוט מתוך הרוב שפיר נאמן. ואין צורך לומר דוקא משום דהוי מילתא דעבידא לאגלווי. ושוב ראיתי בחידושי החתם סופר (כתובות כד א) שהביא דברי הפני יהושע, שהר"ן סבירא ליה מילתא דעבידא לאגלווי היא, ומשום הכי נאמן אף בתרומה דאורייתא, וכתב, שלא היה צריך לזה לפי מה שכתב הפני יהושע עצמו בקידושין (סג ב) אליבא דהר"ן, שכל שהעד בא לברר המיעוט מתוך הרוב ולומר זה הוא המיעוט נאמן. ולפי זה הר"ן לטעמיה אזיל הכא. ואפשר לומר שגם הרמב"ם מודה לסברא זו, אלא דסבירא ליה דדוקא התם דידיענן בודאי שיש מיעוט בעולם, ולא ידענו מי הוא, וצריכים על כל פנים לברר מי הוא, בכהאי גוונא נאמן. וכן ברוב טרפות שבמקולין, שעל כל פנים אנו יודעים שיש מיעוט כשרות וצריך מי שיבררם, בכהאי גוונא נאמן הטבח. מה שאין כן הכא, שאף שיש מיעוט כהנים, מכל מקום מי יאמר שיש איזה כהן בעולם יותר מהמיעוט המבוררים לנו בעדים וראיות ברורות, ומהיכא תיתי לומר שגם זה כהן הוא כשאין לו עדים. ומשום הכי סבירא ליה להרמב"ם דהוה ליה כמעיד נגד הרוב. ואפשר דפשיטא ליה להפני יהושע שגם הר"ן מחלק כן, ולכן נדחק לומר דסבירא ליה להר"ן שנאמן משום מילתא דעבידא לאגלווי. עכת"ד. וכן כתב עוד החתם סופר בתשובה (חלק אבן העזר ריש סימן ב'). ע"ש. ולכאורה גם בעד המעיד שפלוני ישראל הוא יש לומר הסברא של החתם סופר שלא יהיה נאמן. ובאמת שחילוקו של החתם סופר הנ"ל, במחכ"ת אינו מחוור לפע"ד, שאף שיש כהנים המבוררים בעדים ובראיות ברורות, מכל מקום אטו שקלת מעלמא כהנים שאינם ידועים לנו אם כהנים הם או לאו, והרי אין כל המיעוט של הכהנים לפנינו, ואם כן לסברת הפני יהושע (בקידושין סג ב) שפיר יש לומר שהעד נאמן לברר המיעוט מתוך הרוב לומר כהן הוא. וצ"ע. [ושוב ראיתי בשו"ת עקבי חיים (סימן מז אות ב') שהעיר כן על תשובת החתם סופר הנ"ל]. ועיין בשו"ת יד אלעזר (סימן טז) מה שכתב לתרץ סתירת דברי הפני יהושע. ע"ש. ועל כל פנים הא איכא בנידון דידן סברת הריטב"א והנימוקי יוסף דהויא מילתא דעבידא לאגלווי, וכמו שכתב הר"ן. ואפילו להרמב"ם דסבירא ליה דלא מהניא סברא זו לגבי תרומה דאורייתא, יש לומר דהכא שפיר נאמן, ושאינו התם שאינו נאמן להעיד על עצמו שהוא כהן, ואפילו לתרומה דרבנן, וכמו שכתב הטעם הרא"ש (גיטין פרק ה' סימן ח' אות י') וזו לשונו: ואינו נאמן לומר כהן אני, וכדאיתא בכתובות (כג ב), שאפילו עד אחד אינו נאמן להאכילו בתרומה היכא דאיכא למיחש לגומלין, כל שכן הוא עצמו שאינו נאמן, ואף על גב דהויא מילתא דעבידא לאגלווי, והיינו טעמא משום דהוי שבח כהונה וריוח מתנות כהונה לו ולזרעו לדורותיו. ע"כ. וכן כתב המרדכי שם. ע"ש. הילכך בנידון דידן כיון שהאמינוהו חכמים לומר על עצמו ישראל אני, גם עד אחד נאמן לומר פלוני ישראל הוא, משום דהויא מילתא דעבידא לאגלווי. ועיין בספר בית מאיר יורה דעה (סימן קכז סעיף ג') שכתב, ואם נתערבה חתיכה של היתר ברוב חתיכות של איסור, ובא עד אחד ואמר שהוא מכיר בטביעות עין את ההיתר, נראה לי שאינו נאמן, ואסור, כיון דקיימא לן רובא עדיף מחזקה.

ע"כ. נראה דלא סבירא ליה סברת הפני יהושע אליבא דהר"ן שנאמן עד אחד לברר המיעוט מתוך הרוב להיתר, ומיהו אפשר דהיינו דוקא ברובא דאיתא קמן, שעל כל פנים הוקבע האיסור, אבל ברובא דליתיה קמן, יש לומר דעד אחד נאמן. וכבר חילק כן הנוודע ביהודה (חלק אבן העזר סוף סימן סט), שלפי מה שכתבו התוספות חולין (יא א) דהא דרובא עדיף מחזקה ילפינן מפרה אדומה, שהוא רובא דליתיה קמן, אבל רובא דאיתא קמן דבהדיא כתיב אחרי רבים להטות, רוב זה אין צריך שום ראיה דעדיף מחזקה, אפילו מחזקה דמחוסר מעשה להוציא מחזקתו, ולכן יש להסתפק בחתיכת היתר שנתערבה בחתיכות איסור, אם נאמן עד אחד לומר שהוא מכיר ההיתר. ע"ש. אבל הגאון בעל בית אפרים בספרו ראש אפרים חלק ד' (בקונטרס הראיות סימן לט אות כח, דף נב ע"ד) כתב להעיר על דברי הנוודע ביהודה הנ"ל, דאדרבה עדיף טפי מיעוט דאיתא קמן והעד מבררו מן הרוב, מדין מיעוט דליתיה קמן והעד אומר שזהו מן המיעוט וכו'. ע"ש. ועיין בשו"ת בית אפרים (חלק יורה דעה סימן ל') בד"ה ומ"ש הש"ך. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת בית אפרים חלק אבן העזר סימן ז' בסוף ד"ה ומצאתי. ע"ש. ועיין עוד בספר שב שמעתתא (שמעתא ו' פרק ז'), ובשו"ת תורת חסד מלובלין (חלק אורח חיים סימן לט אות א'). ובשו"ת בנין עולם החדש (חאה"ע סי' ב עמוד ה), ובספרו בית נאמן (חדר ח' אות כח). ע"ש. ועיין בשו"ת זית רענן חלק א' (חלק אבן העזר סימן ו'), דף קז סוף ע"ד) שהקשה על מה שכתב הר"ן בגיטין (סד א) בשם הרמב"ן, שאם באו הקרובות ואמרו לא נתקדשנו, שמותרת הנשואת להנשא לו, משום דעד אחד נאמן באיסורין, והר"ן חולק עליו, משום דמכל מקום הוי דבר שבערוה אף דלא אתחזק איסורא. והרי הר"ן עצמו בקידושין (סג ב) כתב, דהא דקיימא לן שאם בא אחד ואומר קדשתיה נאמן אף לכנוס, כיון שאינו אלא כמברר למי נתקדשה וכו'. ע"ש. אולם בשו"ת ברית אברהם (חלק אבן העזר סימן פב אות ג') כתב להעיר בסתירה זו, ותירץ דשאני ההיא דקידושין (סג ב) דאיכא נמי טעמא דמירתת לשקורי, ולכן בצירוף סברא זו נאמן גם בדבר שבערוה. (ועיין עוד שם סימן עח אות ח', ובסוף סימן פא). ע"ש. ועיין בנחל אשכול על ספר האשכול (הלכות מילה סוף עמוד קז), ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (חלק יורה דעה סימן קנב), ובשו"ת אבן שוהם (סימן נה). ואכמ"ל. ועל כל פנים נתבאר דבנידון דידן מהני עד אחד מטעם מילתא דעבידא לאגלווי, וכן כתב הגאון הנצי"ב בספר העמק שאלה (סימן מו אות ז'), וכן בשו"ת משיב דבר חלק ד' (סימן פא), דמילתא דעבידא לאגלווי מהניא אפילו במקום שהוא נגד רוב, ושכן דעת השאלות והרמב"ם, ודלא כהטורי אבן ריש פרק ב' דראש השנה (כב א). ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין.

ז) ויש לבאר עוד אם הנאמנות של הבא לפנינו ואמר שהוא ישראל, מועילה גם לגבי נישואין, לישראל בת ישראל, כי הנה **הרמב"ם** (פרק יג מהלכות איסורי ביאה הלכה י') כתב וזו לשונו: אבל מי שבא ואמר שהיה עכו"ם ונתגייר בבית דין נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, במה דברים אמורים בארץ ישראל ובימים ההם שחזקת הכל שם בחזקת ישראל, אבל בחוץ לארץ צריך להביא ראיה ואחר כך ישא ישראלית. ואני אומר שזו מעלה ביוחסין. ע"כ. והראב"ד השיג עליו בזה. והמגדל עוז הביא מקור לדברי רבינו בסוף מסכת גרים, דגרסינן התם, חביבה ארץ ישראל שמכשרת הגרים, שהאומר בארץ ישראל גר אני מקבלין אותו מיד, ובחוץ לארץ אין מקבלין אותו אלא אם כן היו עדין עמו. ע"כ. ומרן השלחן ערוך יורה דעה (סימן רסח סעיף י') הביא לשון הרמב"ם. וכתב הגר"א (שם ס"ק כה) שמקורו במסכת גרים, וכמו שכתב המגדל עוז. ע"ש. ולכאורה יש לומר שכל זה במי שאומר שהיה עכו"ם ונתגייר, אבל באומר ישראל אני נאמן אף לענין נישואין, לישראל אשה ישראלית. אולם הנה **הרמב"ם** (בפרק כ' מהלכות איסורי ביאה הלכה ה') כתב, כהן מיוחס שאמר בני זה וכהן הוא, אין מעלים אותו ליוחסין על פיו עד שיביא עדים שהוא בנו. וכתב הרב המגיד שם, ברייתא בכתובות (כה ב) הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא, נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה, דברי רבי. וכבר שאלו המפרשים, למה צריך שום עדות להשיאו אשה, והרי כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות, ולפיסול כהונה ליכא למיחש, דהא לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולים. ונראה לי שקושיא זו הכריחה לרבינו לומר (בפרק יג הלכה י') שמי שבא ואמר נתגיירתי בבית דין אין משיאין אותו אשה אלא אם כן יביא ראיה, ואף על פי שלא היה ידוע שהיה עכו"ם מעולם. ואפשר לדבריו שהוא הדין במי שבא ואמר שהוא ישראל מעיקרו, שצריך ראיה לענין יוחסין, מפני מעלת היוחסין, שאם לא כן מי שבא ואמר נתגיירתי יהיה נאמן להשיאו אשה מכח מגו. ואף על פי שכל המשפחות בחזקת כשרות, הני מילי במי שיש לו חזקת משפחה. ומיהו יש מן המפרשים שכתבו, דלהשיאו אשה לאו דוקא, אלא שאינו נאמן ליוחסין, שכהן שהוא בודק אינו נושא בתו, וכן המשפחות הבדוקות כגון של מזבח ושל סנהדרין, אבל אם לא רצו לבדוק ולהחזיק משפחתם בדוקה לדברים אלו, הרי הוא נושא אשה, שכל אדם בחזקת כשרות עד שיפסל. ואפשר שאף זו דעת רבינו שלא כתב כאן להשיאו אשה אלא ליוחסין, ומה שכתב בפרק י"ג היינו דוקא במי שמודה שהיה עכו"ם מעיקרו אלא שנתגייר. עכ"ל. נמצא שהדבר תלוי בשתי הלשונות של הרב המגיד. ומצאתי בתשובת הרמב"ם המועתקת מלשון ערבי, בהוצאת בלאוו (כרך ד' סי' תעג), וז"ל: והיא נאמנת באומרה שהיא ישראלית, ואין צורך בזה לראיה כלל, אמנם תצטרך הראיה בחו"ל למי שאמר שהוא גוי ונתגייר, ועל השרשים הידועים הוא ג"כ היה נאמן, לפי שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, אמנם הצרכנוהו ראיה, ליראתנו שמא נתגייר בינו לבין עצמו, להיות שאין בתי דינין קבועים בחו"ל, אולם האומר ישראל אני נאמן הוא בלי ספק. ע"כ. (והועתקה תשובה זו מגליון משנה תורה דפוס יושטינאן ש"י. ובטופס משנה תורה וינציא ש"י, וכן העתיקה בגליון **הרמב"ם** הוצאת הרב פרנקל בפרק יג מהל' איסורי ביאה ה'). והנה התוספות (כתובות כד א) כתבו, אבל אינו נאמן להשיאו אשה, פירש בקונטרס (לקמן כה סוף ע"ב) משום דחיישינן שמא ממזר או נתין הוא, וקשה מדאמרין פרק החולץ (יבמות מה א) זיל גלי או נסיב בת מינך, ומשמע שאם יגלה למקום שאין מכירים אותו ישיאוהו בת ישראל, אף על פי שאין מכירים אותו, ולא יסתפקו בו שמא נתין או ממזר הוא. וכן בהוא דאתא לקמיה דר' יהודה ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי, ואמר לו נאמן אתה לפסול את עצמך ואין אתה נאמן לפסול את בניך, משמע שהוא ובניו היו בחזקת כשרים אף על פי שלא היו מכירים אותם. ונראה לרבינו תם, דלהשיאו אשה דקאמר הכא היינו להשיאו אשה בדוקה, כדתנן (קידושין עו א) הנושא אשה צריך שיבדוק אחריה ארבע אמהות, ואותה בדיקה היא משום חללות, שאין ישראל מכירים חללים שביניהם וכו', ומכל מקום כולה הך שמעתין דמצרכי בדיקה להשיאו בתו לכהן, אתיא כרבי מאיר, דרבנן פליגי עליה (בקידושין עו ב) ואמרי כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות, ולא מצרכי בדיקה כלל, ואין צריך אפילו עד אחד כדי להכשיר בתו לכהונה. ומיהו להכשיר בנו או עצמו לעבודה, צריך, דלאו בחזקת כהונה עומד. ע"כ. (וכן כתבו התוספות קידושין עו א). וכן כתב הרמב"ן בחידושי לכתובות (כד א) דקיימא לן הלכתא כרבנן דאמרי כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות,

חיישינן לעבדות. אבל הרמב"ם שכתב כלשון השלחן ערוך "הוציאוני מבית הספר", מוכח דסבירא ליה כתירוץ הראשון של הרב המגיד, כי מי שאין משפחתו ידועה לנו חיישינן שמא עבד או ממזר הוא. ומרן המחבר פוסק כדעת הרמב"ם וכו'. ע"ש. אולם השער המלך (בפרק כ' מהלכות איסורי ביאה) כתב להשיג על הבית שמואל בזה, דהא ודאי דמרן המחבר לא סבירא ליה הכי, שהרי בראש סימן ג' כתב כלשון הטור, מי שבא ואמר כהן אני אינו נאמן וכו' ואוסר עצמו בגרושה, ואם איתא דסבירא ליה כתירוץ א' של הרב המגיד, הרי הוא אוסר עצמו בכל הנשים, דחיישינן שמא ממזר הוא וכו', וההכרח שכתב מלשון "והוציאוני מבית הספר" אינו מוכרח כלל, דעד כאן לא אמרינן שאפילו כשאין לו חזקת משפחה הוא בחזקת כשר, אלא בטוען דקים ליה בנפשיה שהוא ישראל כשר, ומשום הכי לא חיישינן שמא עבד או ממזר הוא, ונאמן על פי עצמו, מה שאין כן במעשה של התינוק דאיהו גופיה לא קים ליה ולא מידי אם הוא כשר או לא, אלא שמעיד בגדלו מה שראה בקוטנו, בהא ודאי דחיישינן שמא עבד הוא, וחילוק זה מוכרח מדברי התוספות (כד א) וכו'. ע"ש. גם הגאון רבי מיכאל בכרך בספר ערוגת הבושם על אבן העזר (סימן ג' סק"ו) כתב לדחות דברי הבית שמואל הנ"ל, דמה שכתב שדעת הרמב"ם ומרן המחבר כדעת רש"י והרמ"ה לאסור במי שאין משפחתו ידועה לנו, ליתא וכו'. וגם הטור שהשמיט "והוציאוני מבית הספר", היינו משום דאין עבדים כנענים מצויים בינינו וכו'. ע"ש. ובאמת שמרן הבית יוסף יורה דעה (סימן רסח) הביא להלכה מה שכתב הסמ"ג, שאם אין אנו מכירים בו שהיה עכו"ם נאמן לומר שהתגייר במגו שהיה יכול לומר ישראל אני, שאז היה נאמן, וכמו שאמרו ביבמות (מה א) זיל גלי וכו', ומעשים בכל יום שאורחים באים ממקום אחר ואין אנו בודקים אחריהם, ושותים עמהם יין ואוכלים משחיטתם. ע"ש. ומוכח שגם לענין לישא אשה נאמן, ואין צריך ראייה, וכלשון שני של הרב המגיד. וכבר הבאתי לעיל לשון הרמב"ם בתשובה, שכתב, בחוץ לארץ צריך ראייה, ואינו נאמן מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר, דחיישינן שמא נתגייר בינו לבין עצמו, לפי שאין בתי דין קבועים בכל מקום בחוץ לארץ, **אבל מי שבא ואמר ישראל אני** נאמן לישא אשה בלא ראייה. עכ"ל. אתה הראת לדעת שלשון הרמב"ם הנ"ל קרי בחיל כתירוץ השני של הרב המגיד, והטיב לראות השער המלך הנ"ל שסיים, ולענין הלכה, לענין חשש פיסולי קהל דעת כל הפוסקים שאפילו מי שאין לו חזקת משפחה, כגון שבא מארץ רחוקה, ואומר ישראל אני, נאמן גם להשיאו אשה, שכל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות, זולתי הרמ"ה שחולק על זה, ודלא כהבית שמואל שייחס למרן המחבר דסבירא ליה כהרמ"ה, וליתא, וכמו שביארנו. ע"כ. וכן כתב המהרש"ל בספר ים שלמה (פרק ב' דכתובות סימן מ'), כי אף על פי שכתב **הרמב"ם** (בפרק יג מהלכות איסורי ביאה) שצריך להביא ראייה להשיאו אשה, זהו דוקא באומר נתגיירתי, שאין זה מגו טוב וכו', אבל האומר ישראל אני נאמן אף בלא ראייה, וכדעת רבינו תם והרמב"ן והרשב"א, ודלא כדעת רש"י והרמ"ה. וכן מוכח ביבמות (מה א) זיל גלי וכו'. ע"ש. גם בשו"ת עמק שאלה (חלק אבן העזר סימן ט') כתב להרב השואל, ומה שהעיר כת"ר מדברי הבית שמואל סימן ב' וכו', הנה באמת כל האחרונים חולקים עליו, ומהם השער המלך והבית מאיר והעצי ארזים, וסבירא להו בדעת הרמב"ם והשלחן ערוך דלא כהרמ"ה. וכן כתב הב"ח ביורה דעה (סימן רסח), והסכים עמו הש"ך שם. ואם כן בודאי שאין להחמיר כהבית שמואל הנ"ל. ע"ש. וכן הגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חלק אבן העזר סימן טו) כתב, ומה שחשש הבית שמואל להחמיר, הנה מנהגינו באמת שכל איש ואשה הבאים להנשא, אין אנו חוקרים ודורשים אחר משפחותיהם כלל, מפני שאנו נוהגים כדעת הסוברים דלא חיישינן להכי, ובפרט שאם נחוש לאוסרים להנשא הוה ליה כדיעבד. [ומה שכתב להוכיח מדין אסופי וכו', עיין בספר חזון איש (סימן א' אות כז). ודו"ק]. וגם לכהן נראה שאין להחמיר עליו בזה, כיון דסוגיין דעלמא לא נהגו להחמיר, ואין אנו מדקדקים אחר שום משפחה, אלא כל אשה הבאה להנשא מחזקינן לה בחזקת כשרה להנשא אף לכהן, ואין מצריכים אותה להביא ראייה. וכן נראה לי לדינא. ע"כ. (ואף על פי שהשער המלך שם כתב להחמיר לענין פיסולי כהונה כשאין חזקת משפחה, ושכן דעת הר"ף והרא"ש. ע"ש. ועיין עוד בערוך השלחן (סעיף יב). ע"ש. הנה אין דבריהם מוכרחים, וכאשר יחזה המעיין בדברי מרן הבית יוסף). [ובשו"ת קרית חנה דוד חלק ב' (חאה"ע סימן ג') הביא דברי הבית שמואל (סי' ב) הנ"ל שכתב שלדעת מרן המחבר יש להחמיר, וכתב עליו, ולא ידעתי מהיכן למד שכן דעת מרן, ולא ראה מה שכתב הבית שמואל (סימן ג' סק"ה) הנ"ל, אלא שכבר השיג עליו השער המלך, וכתב, שמדברי מרן השלחן ערוך (ריש סימן ג') מבואר ביטול דבריו וכו'. וכנ"ל. ומה שסיים הקרית חנה דוד, שאפילו לדעת הפוסקים דסבירא להו שאין חוששין לו, זהו דוקא כשידענו בו שמתנהג כדת משה וישראל, אלא שלא ידענו מה טיבו, ומה מקור משפחתו, אבל אם ידענו שאינו מתנהג כדת של תורה, ומחלל שבת וכיוצא בזה, אליבא דכולי עלמא חיישינן ליה וכו'. הנה אין דבריו מוכרחים, שכל שבא ממקום שיש רבים פורצי גדר שנעשה להם כהיתר לחלל שבת וכיוצא בזה, הרי דינם כתינוק שנשבה בין העכו"ם, וכמו שכתב החזון איש ביורה דעה (סוף סימן ב'). ע"ש. ואכמ"ל]. בהא סלקינן ובהא נחתינן שמעיקר הדין העולים מרוסיה ומצהירים שהם יהודים, נאמנים הם, ומכל מקום אם יש רגלים לדבר שהצהרתם אינה נכונה, צריך לחקור ולדרוש היטב. וכתורה יעשה.